

ЈЕЛЕНА Ж. ШУПУТ*
Институт за упоредно право
Београд

УДК 343.2:343.95
Монографска студија
Примљен: 11.01.2015
Одобрен: 24.01.2015

КРИВИЧНОПРАВНО САНКЦИОНИСАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ**

Сажетак: Сва савремена национална законодавства садрже антидискриминационе мере, које су прописане било посебним тзв. антидискриминационим законима, било прописима којима је уређена одређена област (нпр. радно законодавство). Дискриминација представља и друштвеноопасно понашање, које може да претходи извршењу других кривичних дела. Због тога су у националним прописима предвиђене и кривичне санкције за кршење забране дискриминације као једног од основних начела људских права и слобода. Кривичним закоником Републике Србије прописана су чак два кривична дела којима се санкционише кршење забране дискриминације. То су кривично дело: повреда равноправности и расна и друга дискриминација. У раду је анализиран међусобни однос наведених дела и однос кривичног дела расна и друга дискриминација и дела изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости. Осим тога, дати су предлози за измену Кривичног законика због евентуалних дилема које се могу створити приликом примене његових одредби којим су прописана наведена кривична дела.

Кључне речи: дискриминација, кривично право, санкционисање, повреда равноправности

Увод

Под дискриминацијом се уобичајено подразумева: неједнак третман, прављење разлике с обзиром на лична својства, повреда начела једнакости, неједнако поступање, обесправљивање, стављање у гори положај, привилеговање, повлашћивање, стављање у бољи положај и сл. (Гајин et al:2007:11).

---

* suputjelena@yahoo.com

** Рад представља део научног и истраживачког ангажовања истраживача на пројекту “ Српско и европско право - упоређивање и усаглашавање “. Пројекат број 179033. Које финансира Министарство за науку и технолошки развој РС, а реализује се у Институту за упоредно право у периоду од 2011-2014

Једнак третман значи дељење доступних добара између свих и давање свима сличних погодности, док „третирање људи као равноправних“ значи понашање према њима у складу са њиховим захтевима или тежњама, уз очување правичности приликом тих подела (Dine et al:1996:4).

Посматрано са становишта садржине, неједнак третман увек има своја два основна вида: стављање једних у гори положај, које се најчешће састоји у обесправљивању и стаљање других у бољи положај, а што се назива привилеговање или повлашћивање (Гајин et al:2007:12).

Такво понашање је супротно међународним документима и националним правним актима. Начело забране дискриминације представља једно од основних уставних начела савремених земаља и једно од тековина либералне демократије. Неједнако поступање је друштвено штетно понашање, које заслужује санкционисање, с обзиром да може да претходи извршењу неких других кривичних дела нпр. кривичном делу геноцида.

У Кривичном законнику је као кривично дело предвиђено само оно понашање које је друштвено опасно. Самим тим друштвена опасност је, како се често каже, законодавни мотив инкриминисања, разлог због којег законодавац неко понашање проглашава кривичним делом (Стојановић:2010:117). Имајући у виду наведено Кривичним закоником Републике Србије¹ прописана су два кривична дела којима се санкционише дискриминација. То су кривично дело повреда равноправности и кривично дело расна и друга дискриминација. Прво кривично дело је прописано у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а друго дело у групи кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Између наведених дела постоје извесне сличности, па је у наредном периоду неопходно изменити Кривични законик како не би дошло до неуједначености у судској пракси када је у питању кривичноправно санкционисање повреде начела забране дискриминације. Међутим, не би требало заборавити да већи значај за поштовање наведеног начела имају превентивне мере, које су садржане у националним прописима, како посебним тзв. (антидискриминационим прописима), тако и другим прописима којима се уређују одређене области. Ипак, у неким случајевима је неопходна примена и репресивних мера, па је стога осим доношења и измене прописа којима су предвиђене антидискриминационе мере² неопходно унапредити и кривичноправне одредбе којима се санкционише дискриминација.

---

¹ “Службени гласник Републике Србије“, број 85/2005, 88/2005-испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

² Значајан напредак у овој области представља доношење Закона о забрани дискриминације („Службени гласник Републике Србије“, број 22/2009). Наведеним актом уређује се општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од ње. Чланом 2. Закона је дефинисано да се под „дискриминацијом“ и „дискриминаторским поступањем“ подразумева свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инва-

Дискриминација у међународним документима и националном законодавству

Поштовање принципа једнакости људи данас се схвата као морални императив организованог друштва. Правило о забрани дискриминације познају сви међународни документи о људским правима, као и уставни говтово свих земаља света (Саша Гајин et al, 2007:7).

Начело једнакости и забране дискриминације су у ствари „две стране исте медаље“ и оно представља срж целокупног концепта људских права. Пошто људска права поседују људи зато што су људска бића, нормално је да се према свим људима мора поступати с једнаким поштовањем и бригом. Ово начело потврђују и чланови 1. и 2. Универзалне декларације о људским правима. У члану 1. истиче се да се „Сва људска бића рађају слободна и једнака у достојанству и правима“, а чланом 2. став 1. се пак прокламује друга страна овога начела, следећим речима: „Сваком припадају сва права и слободе проглашене у овој декларацији, без икаквих разлика у погледу расе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или других околности (Пауновић Милан et al, 2007:137).

У основи начела једнакости и забране дискриминације у области међународних људских права, лежи идеја водиља људских права, једнакости свих људи. Најбитније је да се у демократским државама морају третирати сви једнако, те појам једнакости укључује једнакост свих пред законом, једнакост могућности да се свако испољи на адекватан начин, једнакост свих да им се пружи образовање. Једноставно, да и ако знамо да у животу није свима исто, бар правни поредак једне државе унапред не ускрати једак третман према свим људима (Пауновић Милан et al, 2007:137 и 138).

Сама Повеља Уједињених нација, када говори о циљевима које овај водећи међународни инструмента мора да испуни, спомиње забрану расне, сексуалне, језичке и верске дискриминације. Међутим, међународни инструменти о људским правима нису се задржали само на овоме. У Универзалној декларацији и Међународном пакту о грађанским и политичким правима забрањује се свака дискриминација на основу: расе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког или сваког другог мишљења, националног и друштвеног порекла, имовине, рођења или других околности. Додуше термин „других околности“ је

лидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Наведени Закон садржи ширу дефиницију „дискриминације“ него Кривични законик, обзиром да дискриминација обухвата и неједнако поступање и у односу на чланове породица или лица блиска лицима која поседују таксативно набројана својства. Њиме се први пут као основ за дискриминацију прописују: сексуална оријентација, имовно стање, рођење, генетске особености, здравствено стање, инвалидитет, осуђиваност, старосно доба и изглед. Стога би требало да и кривичним делом повреда равноправности као основ за дискриминацију буду предвиђена својства која су прописана Законом о забрани дискриминације.

доста дискутабилан, па су се многи инструменти трудили да наведу даље додатне основе забране дискриминације. Један од најсвежијих примера је Повеља о основним правима у Европској унији, усвојена у Ници 2000. године³ од стране земаља Европске уније, која у свом члану 21. говори о забрани „дискриминације засноване на основама као што су пол, раса, боја, етничко или друштвено порекло, генетска обележја, језик, вера и убеђење, политичко или друго мишљење, припадништво националној мањини, имовина, рођење, инвалидитет, старост или сексуална оријентација“ (Пауновић Милан et al, 2007:139).

Према Стандардним правилима Уједињених нација за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом наводи се да термин „изједначавање могућности“ означава процес којим различити делови друштва и околине, као што су службе, делатности, информисање и документација постају доступни свима, посебно особама са инвалидитетом. Принцип једнаких права подразумева да су потребе сваког појединца једнако важне и да ове потребе требају да буду основа планирања у људским друштвима, са тим да се све расположиве могућности морају употребити на начин којим ће се сваком појединцу обезбедити једнака могућност учешћа. Особе са инвалидитетом су чланови друштва и имају право да остану у својим локалним заједницама. Требају да добију подршку која им је потребна у оквиру редовних структура школства, здравства, запошљавања и социјалних служби. Они који стекну једнака права, имају и једнаке обавезе. Колико се ова права остварују, толико друштвена заједница треба повећавати своја очекивања од особа са инвалидитетом. Део процеса остваривања једнаких могућности треба бити помоћ особама са инвалидитетом да преузму своју пуну одговорност као чланови друштвене заједнице.⁴

Постоји читав низ међународних и унутрашњих правних и других механизма који би требало да обезбеде остварење и заштиту зајемчених људских права и основних слобода. Неки од њих значе стварање потребних услова за несметано уживање тих права, други служе да се спречи да до кршења уопште дође, трећи имају за циљ накнаду причињене штете, четвртима је сврха кажњавање криваца. На унутрашњем плану, јавља се више врста санкција због кршења људских права као што су уставно, управно (прекршајно), радно право и др. Ипак, посебно место и значај припада кривичноправним санкцијама. И то

---

³ Повеља о основним правима у Европској унији (Charter of fundamental rights of the European Union) представља први јединствен текст о грађанским, политичким, економским и социјалним правима грађана и лица са пребивалиштем у Европској унији. Први пут је објављена на Самиту Европске уније у Ници 7. децембра 2000. године као политичка декларација. Тада није била обавезујућа. Услови за обавезну примену Повеље створени су њеним потписивањем на пленарној седници Европског парламента 12. децембра 2007. године у Стразбуру. Повеља о основним правима у Европској унији постаје правно обавезујући документ за институције и државе чланице Европске уније тек након доношења Уговора из Лисабона. Поглавље три наведене Повеље уређује једнакост, а њен текст се налази на веб-страници: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EN> (30.12.2014.)

⁴ Кључ за једнакост, Стандардна правила Уједињених нација за изједначавање могућности које се пружају особама са инвалидитетом, Центар за самостални живот инвалида Србије, Београд, 2003., стр. 13.

не само због тежине запрећених казни, већ и због прецизног дефинисања кривичних дела у кривичном законнику и с друге стране природе кривичног поступка који у савременим државама у основи пружа гаранције фер суђења (Милан Пауновић, 2007:99).

Осим међународних правних аката као основно начело људских права и слобода, Уставом Републике Србије, изричито је прописана забрана дискриминације. Пред Уставом и законом сви су једнаки. Свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације. Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, и психичког или физичког инвалидитета. Дискриминацијом се не сматрају посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима.⁵

Прва кривична дела којима се штите људска права (право на живот, право својине и друго.) јавила су се већ у првим организованим друштвима, тј. првим државама. Ипак, иако се одувек кажњавало за убиство, телесну повреду, силовање и слично. Стварни објекат заштите био је у првом реду правни поредак тј. јавни ред и мир. Релативно давно јавила су се и одређена кривична дела у вези са ратом, тј. она кривична дела која одређене облике понашања према цивилном становништву квалификацију као ратне злочине (Милан Пауновић, 2007:100).

Савремени кривични законици садрже читав низ кривичних дела којима се штите разни аспекти несметаног уживања зајамчених људских права. Заправо сва најважнија људска права и слободе покривени су, или би бар требало да буду покривени, одговарајућом кривичном санкцијом оснодно законом утврђеним кривичним делима. Ту спадају поред осталог и кривична дела против равноправности грађана. Конкретан списак кривичних дела којима се штите људска права и слободе разликује се донекле од земље до земље, као што се разликују и правила која се тичу кривичног гоњења и кажњавања. Ипак, све савремене државе имају у својим правним системима такве норме (Милан Пауновић et al.:2007:100). Кривичним закоником Републике Србије прописана су два кривична дела којима се санкционише кршење начела забране дискриминације. То су кривично дело повреда равноправности и расна и друга дискриминација.

Кривична дела повреда равноправности и расна и друга дискриминација

Кривичним закоником Републике Србије прописана су два кривична дела којима се штити право на једнакост грађана, као једно од основних начела

⁵ Забрана дискриминације прописана је у другом делу Устава Републике Србије, као основно начело људских и мањинских права и слобода, члану 21. („Службени гласник РС“, број 98/2006).

људских права и слобода. То су кривично дело: повреда равноправности и кривично дело расна и друга дискриминација. Између два наведена дела постоје велике сличности, а елементи бића два посебна облика кривичног дела расна и друга дискриминација веома су слични делу изазивање националне и расне мржње и нетрпељивости. Кривично дело повреда равноправности прописано је у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, а кривично дело расна и друга дискриминација у групи дела против човечности и међународног права. Имајући у виду да је дискриминација једно од основних начела људских права и основних слобода, чини се да је исправније да сва кривична дела којима се санкционише повреда равноправности тј. дискриминација, буду прописано у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина. Осим тога требало би прецизније дефинисати елементе бића кривичног дела повреда равносправности као што је прописано Казненим законом Републике Хрватске. То уједно представља и усаглашавање одредби Кривичног законика са правним тековинама Европске уније, обзиром да је чланом 21. Повеље о основним правима у Европској унији која је правно обавезујућа за све институције и државе чланице прописана забрана дискриминације на основу пола, расе, боје, етничке или друштвене припадности, националне припадности, имовног стања, рођења, инвалидитета, старости и сексуалне оријентације.

Кривично дело повреда равноправности са освртом на хрватски Казнени закон

Кривично дело повреда равноправности је прописано у групи дела против слобода и права човека и грађанина, чланом 128. Оно постоји уколико лице због националне или етничке припадности, расе или вероисповести, због одсуства те припадности или због разлика у погледу политичког или другог убеђења, пола, језика, образовања, друштвеног положаја, социјалног порекла, имовног стања или неког другог личног својства, другоме ускрати или ограничи права човека и грађанина утврђена Уставом, законима, другим прописима, општим актима или потврђеним међународним уговорима или му на основу ове разлике даје повластице или погодности.

Објекат заштите кривичног дела повреда равноправности јесте право грађана на једнакост пред законом.

Радња извршења је одређена алтернативно и састоји се у: ускраћивању, ограничавању или давању повластица.

Под ускраћивањем се подразумева потпуно онемогућавање остваривања права грађана која су утврђена уставом, законом, општим актом, другим прописом, потврђеним међународним уговором. Ограничавање је делимично онемогућавање грађанима да користе та права, док се под давањем повластица или погодности подразумева стављање у повољнији положај одређеног грађанина у односу на друге у погледу остваривања њихових права утврђених правним актима. За постојање дела је битно да се радња извршења предузима

на основу разлике међу грађанима које постоје у погледу националности, расе, вероисповести, етничке припадности или због разлика у погледу политичког или другог убеђења, пола, језика, образовања, друштвеног положаја, социјалног порекла, имовинског стања или неког другог личног својства. Извршилац дела може да буде свако лице, а дело се може извршити само са умишљајем (Драган Јовашевић, 2006:480)

За извршиоца дела прописана је казна затвора до три године.

Осим основног, прописан је и тежи облик кривичног дела повреда равноправности, које постоји уколико је дело извршило службено лице у вршењу службе. За извршиоца дела прописана је казна затвора од три месеца до пет година.

Имајући у виду чињеницу да се ради о кривичном делу, којим се санкционише кршење једног од основних начела људских права и слобода-начела забране дискриминације, неопходно је прецизирати шта се подразумева под појмом „друго лично својство“. Имајући у виду да је чланом 21. Повеље о основним правима у Европској унији прописана забрана дискриминације засноване на основама као што су пол, раса, боја, етничко или друштвено порекло, генетска обележја, језик, вера и убеђење, политичко или друго мишљење, припадништво националној мањини, имовина, рођење, инвалидитет, старост или сексуална оријентација, као и чињеницу да је наведена Повеља правно обавезујућа за све институције и чланице Европске уније, неопходно је са њом ускладити члан 128. Кривичног законика Републике Србије. То уједно представља и усклађивање националног законодавства са правним тековинама Европске уније. Стога би пре приступања наведеној заједници требало изменити члан 128. Кривичног законика тако да кривично дело повреда равноправности постоји и уколико је радња извршења предузета у односу на неко лице на основу инвалидитета, старости или сексуалне оријентације.

Исто кривично дело предвиђено је у групи дела против људских права и основних слобода, члану 125. Казненог закона Републике Хрватске⁶. Наведеним чланом је прописано да дело повреда равноправности постоји уколико неко лице на основу разлике у раси, етничкој припадности, боји коже, полу, језику, вери, политичком или другом уверењу, националном или социјалном пореклу, имовини, рођењу, образовању, друштвеном положају, брачном или породичном статусу, животној доби, здравственом стању⁷, инвалидитету, генетском наслеђу, изражавању родног идентитета, полном опредељењу или другим особинама ускрати, ограничи или условљава некое право на стицање добра или примање услуга, право на обављање делатности, право на запошљавање или напредовање или уколико на основу те разлике даје другоме повластице или погодности наведених права. За извршиоца дела прописана је казна

⁶ „Narodne novine Republike Hrvatske“, broj 125/2011 i 144/2012.

⁷ У пракси постоје чести случајеви дискриминације особа оболелих од вируса ХИВ-а. Због тога је оправдан став законодавца да основ за кривичноправно санкционисање представља и дискриминација лица на основу његовог здравственог стања. Под дискриминацијом на основу здравственог стања не подразумева се инвалидитет.

затвора до три године. Осим основног, Законом је прописан и посебан облик, који постоји уколико неко лице прогони појединце или организације због њиховог залагања за равноправност људи. Као и у Кривичном законнику Републике Србије, исто дело је прописано Казненим законом Републике Хрватске у групи дела против људских права и основних слобода. Иако законски опис кривичног дела повреда равноправности из Казненог закона садржи непрецизну дефиницију „друге особине“, основ за дискриминацију је прецизније дефинисан и у већој мери усаглашен са Повељом о основним правима у Европској унији, обзиром да се као основ за дискриминацију прописује и животна доб, здравствено стање, инвалидитет и генетско наслеђе. Међутим, чини се да је прописивањем „других особина“ избегнуто да се као основ за дискриминацију у Казненом закону наведе и сексуална оријентација.

Расна и друга дискриминација

Кривично дело расна и друга дискриминација прописано је Кривичним закоником Републике Србије, у групи кривичних дела против човечности и међународног права, у члану 387. Дело постоји уколико неко лице на основу разлике у раси, боји коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству крши основна људска права и слободе зајамчена општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима од стране Србије.

Објекат заштите кривичног дела јесу основна људска права и слободе зајамчена општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима од стране Србије.

Радња извршења дела се састоји у кршењу основних људских права и слобода зајамчених општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима од стране Србије.

Извршилац дела може бити свако лице, а дело се може извршити само са умишљајем. За извршиоца дела је прописана казна затвора од шест месеци до пет година.

Осим основног, прописана су и четири посебна облика кривичног дела.

Први посебан облик дела постоји уколико неко лице прогања организације или појединце због њиховог залагања за равноправност људи. Извршилац дела може да буде свако лице. Дело се може извршити само са умишљајем, а за извршиоца је прописана иста казна као и за основни облик дела-од шест месеци до пет година.

Други облик дела расна и друга дискриминација постоји уколико неко лице шири идеје о супериорности једне расе над другом или пропагира расну мржњу или подстиче на расну дискриминацију. Ширење и пропагирање се врши саопштавањем писаним или усменим путем наведене идеје јавности. Извршилац дела може да буде свако лице. Дело се може извршити само са умишљајем, а за извршиоца је прописана казна затвора од три месеца до три године.

Трећи посебан облик дела постоји уколико неко лице шири или на други начин учини јавно доступним текстове, слике или на други начин представи идеје или теорије које заговарају или подстрекавају мржњу, дискриминацију или насиље против било којег лица или групе лица, заснованих на раси, боји коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству. За извршиоца дела прописана је казна затвора од три месеца до три године.

Четврти облик кривичног дела постоји уколико неко лице јавно прети да ће против лица или групе лица због припадности одређеној раси, боји коже, вери, националности, етничком пореклу или због неког другог личног својства извршити кривично дело за које је забрањена казна затвора већа од четири године затвора. Извршилац дела може да буде свако лице. Дело се може извршити само са умишљајем, а за извршиоца дела је прописана казна затвора од три месеца до три године.

Кривично дело расна и друга дискриминација, како у основном тако и посебним облицима има сличности са другим кривичним делима. Основни облик дела има сличности са кривичним делом повреда равноправности, а други и трећи посебан облик дела са кривичним делом изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости.

Однос кривичних дела повреда равноправности и расна и друга дискриминација

Чини се да се радња извршења основног облика кривичног дела расна и друга дискриминација уклапа у законски опис основног облика дела повреда равноправности. Основни облик првог дела постоји уколико неко лице на основу разлике у раси, боји коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству крши основна људска права и слободе зајамчена општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима од стране Србије.

Радња извршења основног облика дела повреда равноправности се састоји у ускраћивању и ограничавању права човека и грађанина утврђених Уставом, законима, другим прописима, општим актима или потврђеним међународним уговорима или давању повластица или погодности неком лицу због националне или етничке припадности, расе или вероисповести, због одсуства те припадности или због разлика у погледу политичког или другог убеђења, пола, језика, образовања, друштвеног положаја, социјалног порекла, имовног стања или неког другог личног својства. Под кршењем права се подразумева ускраћивање или ограничавање. Разлика у радњи извршења предметних кривичних дела је у томе што се радња извршења кривичног дела повреда равноправности састоји и у ограничавању права човека и грађанина утврђених Уставом, законима, другим прописима и општим актима, а не само потврђеним међународним уговорима, као и давању повластица или погодности неком лицу због постојања неког од наведених основа.

Због тога се чини да је прописивањем основног облика кривичног дела повреда равноправности и дела расна и друга дискриминација дуплирана инкриминација. То може проузроковати да се у пракси исто понашање у зависности од процене надлежних правосудних органа, извршено од стране различитих лица подведе под законски опис радње извршења два различита кривична дела, а што може да допринесе неуједначености судске праксе. Чини се да законски опис радње извршења кривичног дела повреда равноправности прописује већи број понашања којима се може нарушити начело забране дискриминације, тј. прописује и понашања која спадају у тзв. „позитивну дискриминацију“. За разлику од Кривичног законика Републике Србије, Казненим законом Републике Хрватске прописано је само једно дело којим се санкционише дискриминација, а које има и посебан облик чија се радња састоји у прогањању појединаца или организација због њиховог залагања за равноправност људи. Наведено понашање је у Републици Србији прописано као посебан облик кривичног дела расна и друга дискриминација. Обзиром да дискриминација представља повреду основног начела људских права и слобода, као и на постојање дупле инкриминације, чини се да је квалитетније решење да се понашање којим се нарушава наведено начело пропише искључиво кривичним делом повреда равноправности, а којим би био обухваћен и наведени посебан облик кривичног дела расна и друга дискриминација. Такво решење садржи Казнени закон Републике Хрватске.

Однос кривичног дела расна и друга дискриминација и изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости

Остали посебни облици кривичног дела расна и друга дискриминација имају сличности са кривичним делом изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из групе дела против уставног уређења и безбедности, а које је прописано чланом 317. Кривичног законика. Наведено дело постоји уколико неко лице изазива или распирује националну, расну или верску мржњу или нетрпељивост међу народима или етничким заједницама које живе у Србији. Под изазивањем се подразумева зачињање или проузроковање националне, расне или верске мржње или раздора тамо где такве мржње или раздора нема. Распиривање, пак значи појачавање постојеће мржње или раздора међу припадницима разних нација, раса или вероисповести. Изазивање и распиривање се врши истим средствима као и свака друга пропаганда: говором, написом, карикатуром или на други начин којим се исмевају, омаловажавају или потцењују поједине нације, расе или вере. Дело је свршено предузимањем делатности којом се изазива или распирује мржња или раздор међу народима и националним мањинама без обзира на то да ли је изазивање успело или не. Последица дела се састоји у угрожавању равноправности грађана без обзира на националну, расну или верску припадност (Љубиша Јовановић et al, 2004:40 и 41). Да би постојало наведено дело неопходно је да се радња извршења предузима према народима или етничким заједницама које живе на територији Ре-

публике Србије. Изазивање и распиривање националне, расне или верске мржње и нетрпељивости које за последицу може да има угрожавање равноправности грађана, може да се изврши и ширењем идеје о супериорности једне расе над другом, пропагирањем расне мржње ил подстицањем расне дискриминације. Такво понашање се у потпуности уклапа у законски опис основног облика кривичног дела изазивање националне, расне и верске мржње, раздора или нетрпељивости, а прописано је у групи кривичних дела против човечности и међународног права, члану 387. као посебан облик кривичног дела расна и друга дискриминација. Сасвим је извесно да ће се ширењем идеје о супериорности једне расе над другом, пропагирањем расне мржње или нетрпељивости изазвати или распирити расна мржња или нетрпељивост. Због тога се чини оправданим да се понашање којим се изазива или распирује расна или национална мржња или нетрпељивост, уместо са два кривична дела пропише само једним делом, а да се Кривичним закоником посебно дефинише шта се подразумева под изазивањем и распиривањем националне, расне и верске мржње или нетрпељивости. Чланом 387. Кривичног законика прописан је и други посебан облик кривичног дела расна и друга дискриминација који постоји уколико неко лице шири или на други начин учини јавно доступним текстове, слике или на други начин представља идеје или теорије које заговарају или подстрекавају мржњу, дискриминацију или насиље против било којег лица или групе лица, заснованих на раси, боје коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству. Међутим, с обзиром да наведено понашање представља подстрекавање на мржњу, дискриминацију или насиље против било којег лица или групе лица заснованих не само не раси, боји коже, верској припадности, националности и етничком пореклу, већ и неком другом својству, наведени облик кривичног дела могао би да представља тежи облик кривичног дела повреда равноправности или посебно дело.

Кривично дело расна и друга дискриминација постоји и уколико неко лице јавно прети да ће против лица или групе лица због припадности одређеној раси, боји коже, вери, националности, етничком пореклу или због неког другог личног својства извршити дело за које је забрањена казна већа од четири године затвора. За извршиоца дела прописана је казна затвора од три месеца до три године. Наведени облик кривичног дела, такође може да буде прописан као тежи облик дела повреда равноправности.

Закључак

У савременом друштву, дискриминација се сматра за недозвољено понашање. У циљу њеног спречавања на међународном и националном нивоу прописано је низ превентивних мера. Она се најчешће схвата као неједнак третман и прављење разлике с обзиром на лична својства, повреда начела једнакости, неједнако поступање, обесправљивање, стављање у гори положај, привилеговање, повлашћивање, стављање у бољи положај. Без обзира на врсту дискриминације, тј. да ли је она „позитивна“ и састоји се у привилеговању

одређених лица или групе лица на основу њихових личних својства или у стављању у гори положај одређеног лица или групе лица на основу њихових личних својстава, она представља недозвољен начин поступања и може да претходи извршењу других кривичних дела. Због тога дискриминација представља друштвено опасно понашање, које је у свим савременим правним системима прописано као кривично дело. Забрана дискриминације представља једно од основних начела људских права и слобода. Кривичним закоником Републике Србије прописана су два кривична дела: повреда равноправности и расна и друга дискриминација. Прво дело је прописано у групи дела против људских права и основних слобода и веома је слично кривичном делу повреда равноправности које је прописано Казненим законом Републике Хрватске. Ипак, може се рећи да хрватски Закон садржи квалитетније решење. Наиме, дело прописано чланом 125. Казненог закона постоји уколико неко лице на основу разлике у раси, етничкој припадности, боји коже, полу, језику, вери, политичком или другом уверењу, националном или социјалном пореклу, имовини, рођењу, образовању, друштвеном положају, брачном или породичном статусу, животној доби, здравственом стању, инвалидитету, генетском наслеђу, изражавању родног идентитета, полном одређењу или другим особинама ускрати, ограничи или условљава неке право на стицање добра или примање услуга, право на обављање делатности, право на запошљавање или напредовање или уколико на основу те разлике даје друге повластице или погодности наведених права. За разлику од Кривичног законика Републике Србије као основ за постојање кривичног дела прописан је и брачни и породични статус, животно доба, здравствено стање, инвалидитет, генетско наслеђе, полно одређење. У том делу је Казнени закон у већој мери усаглашен са Повељом о основним правима у Европској унији која је обавезујућа за све институције и чланице наведене Заједнице. Међутим, одредба којом је прописано дело повреда равноправности није у потпуности усаглашена са наведеном Повељом. Прописивањем „других особина“ као основа избегнуто је прописивање сексуалне оријентације која се као основ дискриминације наводи у Повељи. Усаглашавање са Повељом о основним правима у Европској унији представља усаглашавање са њеним правним тековинама. Због тога је неопходно изменити законски опис кривичног дела повреда равноправности из члана 128. Кривичног законика, тако што ће као основ за дискриминацију уместо „другог личног својства“ бити наведени старост, инвалидитет, сексуална оријентација, а можда и неки други основи као што је то прописано Казненим законом Републике Србије.

Основни облик кривичног дела расна и друга дискриминација подударна се са законским описом кривичног дела повреда равноправности. Због тога би требало Кривичним закоником Републике Србије прописати једно кривично дело којим се санкционише повреда дискриминације.

Други облик кривичног дела расна и друга дискриминација који постоји уколико неко лице прогања организације или појединце због њиховог залагања за равноправност људи, такође би могао да буде прописан као посебан облик кривичног дела повреда равноправности. Уколико би се приликом сврста-

вања дела у посебну групу кривичних дела имала у виду претежност заштитног објекта, такво понашање представљало би више посебан облик дела повреда равноправности којим се штите слободе и права човека и грађанина, него кривичног дела из групе дела против човечности и међународног права.

Као посебан облик кривичног дела расна и друга дискриминација прописано је и ширење идеје о супериорности једне расе над другом, пропагирањем расне мржње или нетрпељивости. Такво понашање се може подвести под законски опис кривичног дела из члана 317. Кривичног законика Републике Србије којим је прописано кривично дело изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости, а које за последицу може да има угрожавање равноправности грађана.

Други посебан облик кривичног дела расна и друга дискриминација, који се састоји у чињењу јавно доступним текстова, слика или сваком другом представљању идеја или теорија које заговарају или подстрекавају мржњу, дискриминацију или насиље против било којег лица или групе лица, заснованих на раси, боји коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком личном својству, могао би да представља или посебан облик кривичног дела повреда равноправности или да буде прописан као посебно кривично дело.

Иако је неопходно постојање кривичних дела којима се крши забрана дискриминације, чини се да је корисније се на националном нивоу посвети што већа пажња превентивним мерама, које су прописане не само посебним тзв. антидискриминационим законима, већ и другим прописима. Управо такве мере стварају повољан амбијент за унапређење начела једнакости и развој и напредак савременог друштва.

Литература:

1. Gajin, Saša (ur); Vodinelić, Vladimir; Drobnjak, Tanja; Nikolić, Borko (2007); *Anti-diskriminaciono pravo, vodič*, Centar za unapređenje pravnih studija, Beograd.
2. Dine, Janet; Watt, Bob (1996); *Discrimination Law: Concepts, Limitations and Justifications*, Longman, London and New York.
3. Jovanović, Ljubiša; Đurđić Vojislav; Jovašević, Dragan (2004); *Krivično pravo, Posebni deo*, Službeni glasnik, Beograd.
4. Jovašević, Dragan (2006); *Leksikon krivičnog prava*, Službeni glasnik, Beograd.
5. *Ključ za jednakost, Standardna pravila Ujedinjenih nacija za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom* (2003); Centar za samostalni život invalida Srbije, Beograd.
6. Paunović, Milan; Krivokapić, Boris; Krstić, Ivana (2007); *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*, Megatrend univerzitet, Beograd.
7. Stojanović, Zoran (2010); *Krivično pravo, Opšti deo*, Pravna knjiga, Beograd.

CRIMINAL LAW SANCTIONING OF DISCRIMINATION

Summary: All contemporary national legislations contains anti-discriminations' measures which have been prescribed by a special anti-discriminations' laws, and by other regulations governing a certain area (eg. labor legislation). Discrimination is a social dangerous behavior, which could be preceded by the execution of the other crimes. Because of that, national legislation prescribes the criminal penalties for the violations of the prohibition of discrimination as the one of the fundamental principles of human rights and freedoms. The Criminal Code of the Republic of Serbia are prescribed two crimes: violation of the equality and racial and other discrimination.

In this paper are analyzed the relationship between above mentioned crimes and attitude of the offences of racial and other discrimination and inciting national, racial and religious hatred and intolerance. In Addition, are given the proposals for the legislative change due to possible dilemmas that can be generated when applying the provisions of the Criminal Code, which prescribes the crimes alleged.

Key words: discrimination, criminal law, penalties, violation of equality